
RAPORT Z BADANIA

„Ocena wdrażania praktyk laktacyjnych
w ramach obowiązującego standardu
opieki okołoporodowej oraz sposobu
żywienia dzieci od urodzenia
do 12. miesiąca życia”

Spis treści

Założenia ogólne	2
Profil ankietowanych kobiet	3
BADANIE PRZEPROWADZONE WŚRÓD MATEK PO URODZENIU DZIECKA W SZPITALU	4
Pobyt na szpitalnym oddziale	4
Kontakt „skóra do skóry”	4
Przebywanie ciągle matki na sali „rooming-in”	5
Pomoc w przystawieniu dziecka do piersi.....	5
Wsparcie doradcy laktacyjnego.....	6
Karmienie piersią w dniu wypisu ze szpitala	7
Pomoc laktacyjna po wypisie ze szpitala	7
Kluczowe wnioski	7
BADANIE PRZEPROWADZONE WŚRÓD PERSONELU SPRAWUJĄCEGO OPIEKĘ NAD MATKĄ I DZIECKIEM W SZPITALU	8
Profil ankietowanego personelu	8
Wnioski z badań ankietowych personelu szpitala.....	8
BADANIE OCENIAJĄCE SPOSÓB KARMIENIA NIEMOWLĘCIA DO 2. MIESIĄCA ŻYCIA DZIECKA	8
Grupa badana	9
Powody zaprzestania karmienia.....	10
Kluczowe wnioski z badania przeprowadzonego po 2. miesiącu życia dziecka	10
BADANIE OCENIAJĄCE SPOSÓB KARMIENIA NIEMOWLĘCIA DO 4. MIESIĄCA ŻYCIA DZIECKA	11
Cel i grupa badana	11
Powody zaprzestania karmienia.....	12
Kluczowe wnioski z badania przeprowadzonego po 4. miesiącu życia dziecka	12
BADANIE OCENIAJĄCE SPOSÓB ZYWIENIA DZIECKA DO 6. MIESIĄCA ŻYCIA DZIECKA	12
Grupa badana	12
Powody zaprzestania karmienia.....	13
Kluczowe wnioski z badania przeprowadzonego po 6. miesiącu życia dziecka	14
BADANIE OCENIAJĄCE SPOSÓB ODŻYWIANIA DZIECKA DO 12. MIESIĄCA ŻYCIA DZIECKA	14
Grupa badana	14
Kluczowe wnioski z badania przeprowadzonego po 12. miesiącu życia dziecka	15

Założenia ogólne

Badanie oceniające wdrażanie praktyk laktacyjnych w ramach obowiązującego standardu opieki okołoporodowej oraz sposób żywienia dziecka od urodzenia do 12. miesiąca życia zostało zrealizowane w latach 2014-2015. I etap badania obejmował ocenę sposobu odżywiania i stanu odżywiania matek w okresie laktacji. Badanie realizowane było przez prof. Barbarę Królak-Olejnیک we współpracy z Dorotą Paluszyńską, Anną Szczygieł oraz Danutą Gajewską przy udziale firmy TNS, finansowane przez Fundację NUTRICIA.

Badaniem objęto matki zdrowych noworodków urodzonych w terminie porodu, niezależnie od sposobu zakończenia ciąży oraz personel sprawujący opiekę nad matką i dzieckiem w szpitalu. W badaniu wzięły udział 42 szpitale. Szpitale podzielono na 3 grupy („Szpitale Przyjazne Dziecku”, Szpitale w trakcie wprowadzania nowych zasad opieki położniczo-noworodkowej, po odbytych szkoleniach dotyczących nowego standardu, szpitale bez szkoleń i nie posiadające tytułu „Szpital Przyjazny Dziecku”). Badanie przeprowadzone na łącznej grupie 1679 matek dzieci do 12. miesiąca życia oraz na grupie 767 osób z personelu medycznego. Badanie obejmowało V etapów: ankiety w szpitalu dla matek i personelu medycznego, ankiety telefoniczne wśród matek dzieci po 2. miesiącu, po 4. miesiącu, po 6. miesiącu, po 12. miesiącu życia dziecka. W każdym kolejnym etapie uczestniczyły matki, które wcześniej deklarowały, iż nadal karmią piersią i wyraziły zgodę na dalszy udział w projekcie. Wyniki badania są reprezentatywne dla populacji dzieci urodzonych w tym okresie.

	Liczba szpitali	Liczba wywiadów matek	Liczba wywiadów z pracownikami
„Szpitale Przyjazne Dziecku” bez szkolenia laktacyjnego	18	735	379
Szpitale z odbytym szkoleniem laktacyjnym	11	457	188
Szpitale bez odbytego szkolenia i bez tytułu „Szpital Przyjazny Dziecku”	13	487	200
Suma	42	1679	767

Tab.1. Ankietyzacja matek i personelu w poszczególnych szpitalach.

Celem prowadzonego badania jest ocena wdrażania standardu opieki okołoporodowej w zakresie zawartych w nim praktyk laktacyjnych, jego wpływu na realizację tych procedur w oddziałach położniczych i noworodkowych w Polsce, wpływu realizacji Standardu na czas karmienia piersią oraz ocena sposobu odżywiania niemowląt w pierwszym roku życia. W badaniu wykorzystywane są autorskie ankiety stworzone w oparciu o zapisy zawarte w Standardzie opieki okołoporodowej oraz dotyczące sposobu odżywiania niemowląt do 12. miesiąca życia.

Standardy opieki okołoporodowej to:

1. Umożliwienie bezpośrednio po porodzie nieprzerwanego kontaktu „skóra do skóry” trwającego co najmniej 2 godziny.
2. Dostarczenie matce wyczerpujących informacji na temat korzyści i metod karmienia piersią.
3. Instruktaż w zakresie prawidłowego przystawiania dziecka do piersi i pomoc w rozpoczęciu karmienia piersią.
4. Pokazanie matce, jak karmić piersią oraz jak podtrzymać laktację, nawet jeśli będzie oddzielona od swojego dziecka.
5. Niepodawanie noworodkom karmionym piersią do picia wody, roztworu glukozy oraz niedokarmianie ich mlekiem początkowym, jeśli nie wynika to ze wskazań medycznych.
6. Umożliwienie matce przebywania na oddziale razem z dzieckiem przez całą dobę

Profil ankietowanych kobiet

Wśród ankietowanych matek większość rodziła siłami natury (57%), ponad 90% dzieci urodziło się z masą ciała powyżej 2500g, większość było drugim i kolejnym dzieckiem matki uczestniczącej w badaniu (53% w każdej grupie badanej). Wiek większości kobiet mieścił się w granicach 25-35 lat (72% w grupie ogólnej wszystkich respondentek), 61% kobiet miało wykształcenie wyższe, 70% matek zamieszkiwało w miastach.

Ogółem (N=1679)	
Sposób urodzenia dziecka	
Poród siłami natury	57%
Poród zabiegowy (kleszcze, próżnościąg)	1%
Cięcie cesarskie	42%
Liczba dzieci	
Pierwsze	47%
Drugie lub kolejne	53%
Masa urodzeniowa dziecka	
Powyżej 2500g	93%
Poniżej 2500g	7%

Tab.2. Dane dotyczące ilości porodów, sposobu zakończenia ciąży i urodzeniowej masy ciała dziecka badanej próby respondentek.

Ogółem (N=1679)	
Wiek	
do 18 lat	1%
19-24 lata	11%

25-30 lat	41%
31-35 lat	31%
Powyżej 35 lat	12%
Odmowa	3%
Wykształcenie	
Podstawowe	4%
Zasadnicze	6%
Średnie	29%
Wyższe	61%
Odmowa	1%
Miejsce zamieszkania	
Wieś	30%
Miasto do 19.999 mieszkańców	7%
Miasto od 20.000 do 49.999 mieszkańców	12%
Miasto od 50.000 do 199.999 mieszkańców	17%
Miasto powyżej 200.000 mieszkańców	6%
Miasto powyżej 500.000 mieszkańców	24%
Odmowa	4%

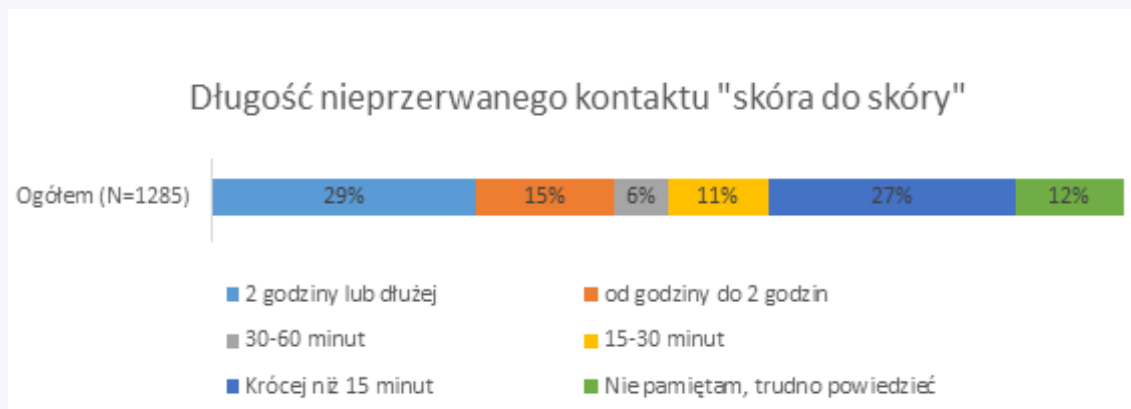
Tab.3. Profil respondentek pod względem wykształcenia, wieku i miejsca zamieszkania.

BADANIE PRZEPROWADZONE WŚRÓD MATEK PO URODZENIU DZIECKA W SZPITALU

Pobył na szpitalnym oddziale

Kontakt „skóra do skóry”

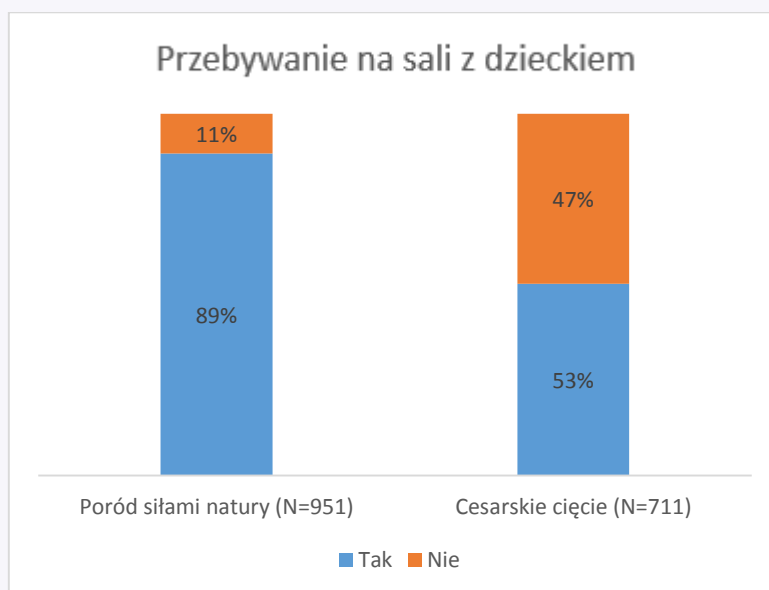
80% matek pozostawało ze swoim dzieckiem w kontakcie „skóra do skóry” bezpośrednio po porodzie. Realizacja zalecenia kontaktu „skóra do skóry” bezpośrednio po porodzie w dużym stopniu zależy od rodzaju porodu. W trakcie porodu siłami natury kontakt ten jest potwierdzony w zdecydowanej większości (96% wśród wszystkich matek). W przypadku cięć cesarskich brak kontaktu zgłasza 48% respondentek. Niestety tylko 29% ankietowanych matek potwierdziło kontakt „skóra do skóry” trwający dłużej niż 2 godz.

Wykres 1. Odpowiedź na pytanie: Jak długo trwał niczym nieprzerwany kontakt „skóra do skóry” po porodzie?

Przebywanie ciągle matki na sali „rooming-in”

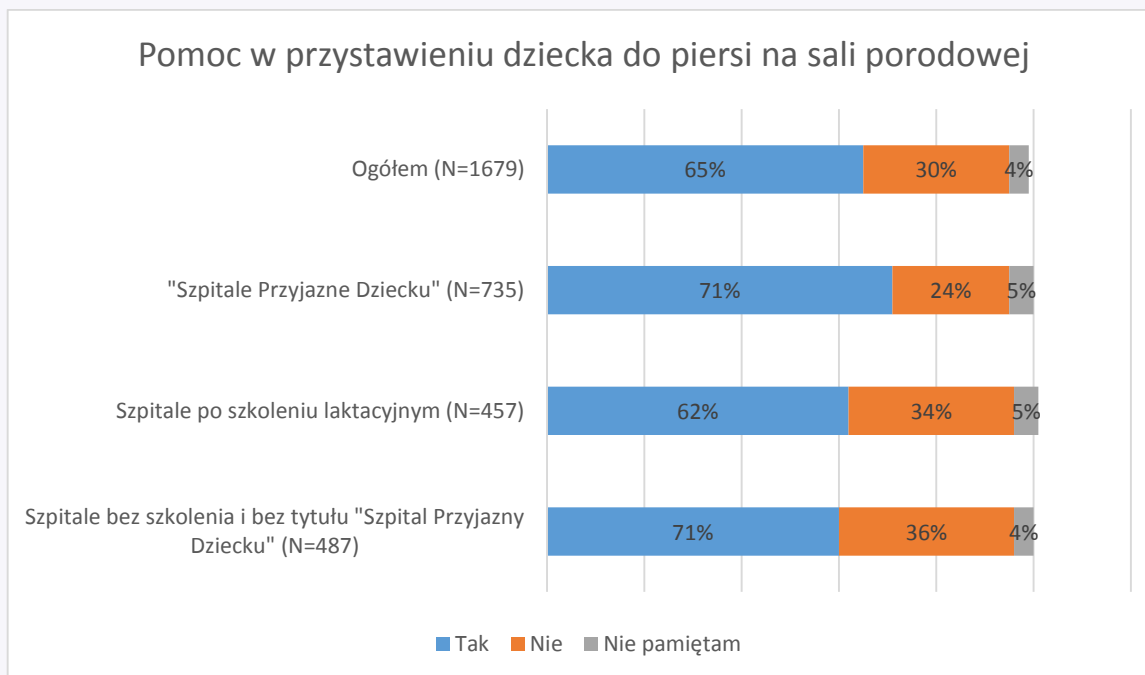
Większość matek hospitalizowanych w szpitalach przebywała cały czas z dzieckiem na sali. Istotnym czynnikiem mającym wpływ na realizację systemu „rooming-in” jest rodzaj porodu. Wśród matek, które urodziły przez cięcie cesarskie zasada ta jest realizowana w 53%, w porównaniu do 89% matek po porodach siłami natury.

Wykres 2. Odpowiedź na pytanie: Czy w czasie pobytu w oddziale cały czas przebywała Pani na sali razem ze swoim dzieckiem?

Pomoc w przystawieniu dziecka do piersi

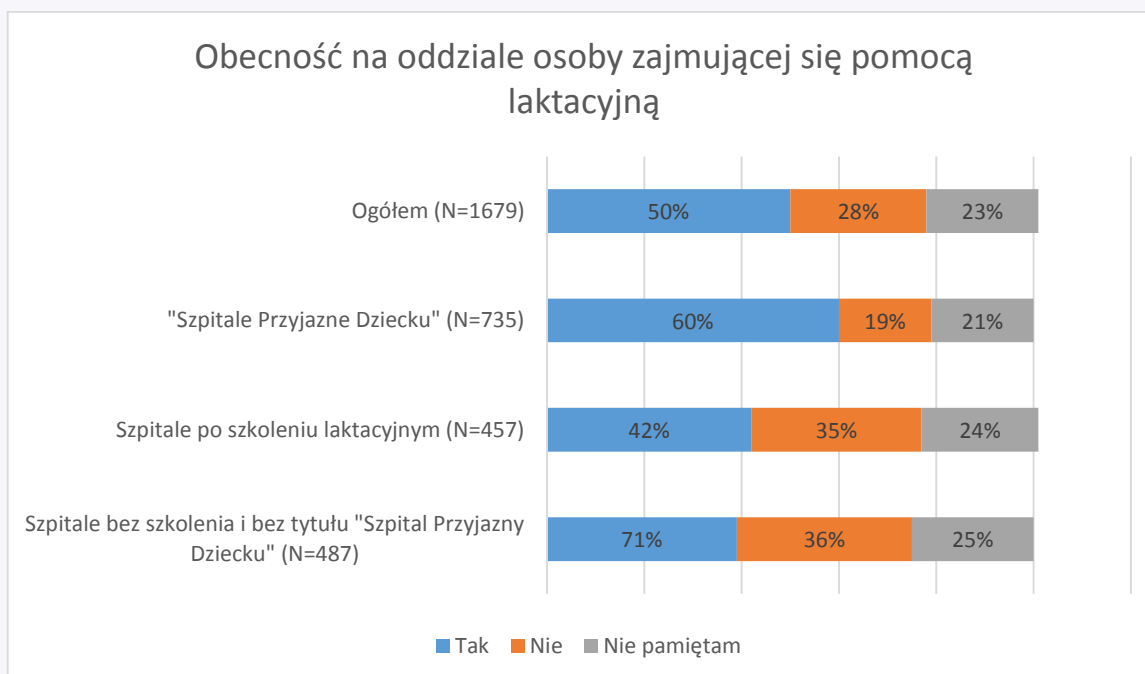
Pomoc w przystawieniu dziecka do piersi jeszcze w trakcie przebywania na sali porodowej uzyskała istotnie większą ilość matek po porodach siłami natury, w porównaniu do grupy po cięciach cesarskich. Z kolei różne pozycje karmienia piersią i pomoc w przystawieniu dziecka do piersi na sali matek częściej deklarowały matki po cięciach cesarskich.

Wykres 3. Odpowiedź na pytanie: Czy tuż po urodzeniu, jeszcze na sali porodowej, położna/inna osoba z personelu medycznego pomogła Pani przystawić dziecko do piersi?

Wsparcie doradcy laktacyjnego

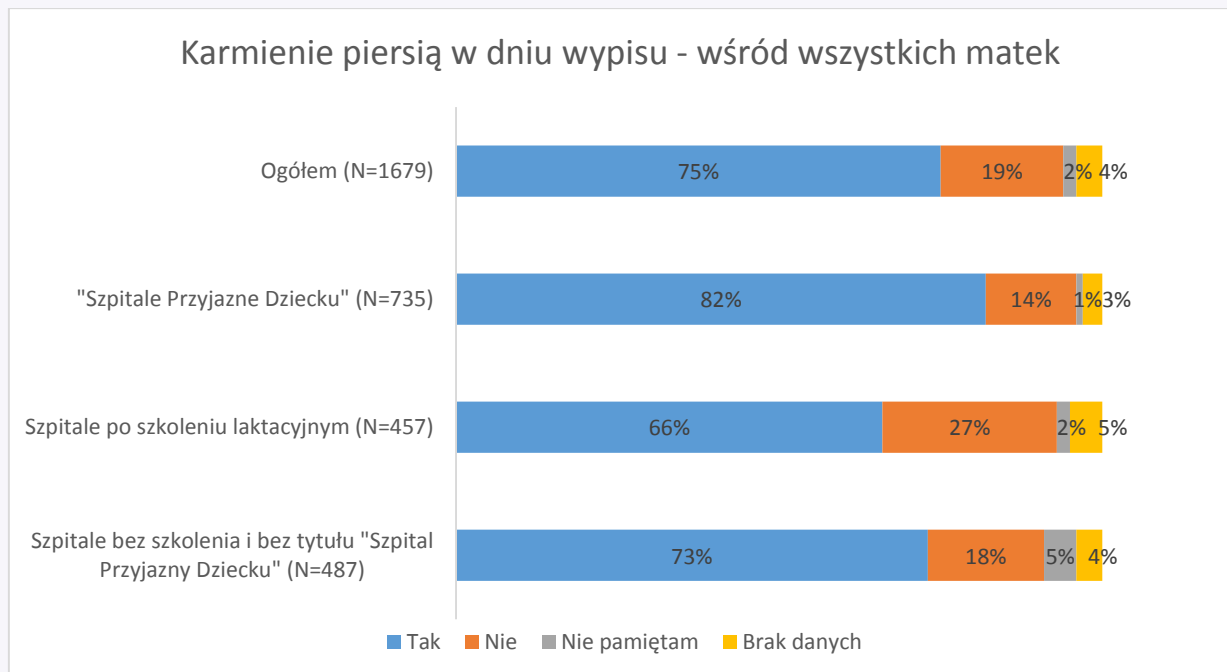
Jeśli chodzi o obecność na szpitalnym oddziale osoby, która zajmowała się pomocą laktacyjną, obecność takiej osoby zgłaszała zdecydowanie większa ilość matek w „Szpitalach Przyjaznych Dziecku”.

Wykres 4. Odpowiedź na pytanie Czy na oddziale szpitalnym była osoba, która szczególnie zajmowała się pomocą laktacyjną np. doradca/konsultant laktacyjny, edukator ds. laktacji?

Karmienie piersią w dniu wypisu ze szpitala

Karmienie wyłącznie piersią w dniu wypisu ze szpitala deklaruje 75% wszystkich respondentek. Najwięcej matek karmiło wyłącznie piersią w „Szpitalach Przyjaznych Dziecku”.

Wykres 5. Dane dotyczące karmienia piersią w dniu wypisu ze szpitala wśród wszystkich matek.

Pomoc laktacyjna po wypisie ze szpitala

Podobny wynik otrzymaliśmy analizując odpowiedzi matek na pytanie o informację o możliwości uzyskania pomocy laktacyjnej po wypisie ze szpitala. Informację taką deklarowało 73% matek w „Szpitalach Przyjaznych Dziecku”.

Kluczowe wnioski

Na podstawie uzyskanych danych stwierdziliśmy, że najwyższy stopień realizacji standardów okołoporodowych występuje w szpitalach posiadających tytuł „Szpital Przyjazny Dziecku”. Dotyczy to wszystkich założeń standardu dotyczących praktyk laktacyjnych. Grupa matek, która rodziła w szpitalach przyjaznych dziecku (735 matek spośród badanych) otrzymała zdecydowanie większe wsparcie w zakresie laktacji podczas pobytu w szpitalu oraz już po jego opuszczeniu.

- 80% matek pozostawało ze swoim dzieckiem w kontakcie „skóra do skóry” bezpośrednio po porodzie, w tym 28% matek pozostawało w tym kontakcie 2 godziny lub dłużej. 70% matek uzyskało pomoc w przystawieniu dziecka do piersi jeszcze w trakcie przebywania na sali porodowej.
- 75% matek uzyskało informację o miejscach oraz sposobach uzyskania pomocy i porad związanych z laktacją po opuszczeniu szpitala, dodatkowo na poziomie deklaracji mają większą wiedzę o tym, jak karmić piersią oraz jakie są korzyści z karmienia piersią.
- Wśród matek, które rodziły w „Szpitalach Przyjaznych Dziecku” tylko połowa deklaruje, że ich dziecko było dokarmiane, w przypadkach dokarmiania istotnie częściej wykorzystywano odciągnięty pokarm matki.

BADANIE PRZEWODZONE WŚRÓD PERSONELU SPRAWUJĄCEGO OPIEKĘ NAD MATKĄ I DZIECKIEM W SZPITALU

Profil ankietowanego personelu

Ogółem 767	
Zawód	
Pediatra/Neonatolog	23%
Lekarz ginekolog-położnik	7%
Położna	46%
Pielęgniarka	23%
Staż pracy	
1-5 lat	14%
6-10 lat	8%
11-15 lat	6%
16-20 lat	14%
21 lat i więcej	58%

Tab. 4. Profil ankietowanego personelu.

Wnioski z badań ankietowych personelu szpitala

1. Praktycznie wszyscy pracownicy ze wszystkich grup szpitali wskazują, że obowiązują w ich placówkach standardy opieki okołoporodowej. Zdecydowana większość pracowników wskazuje, że w ich szpitalu odbyło się szkolenie dotyczące standardów opieki okołoporodowej – także, w tych szpitalach, które zostały przypisane do grupy szpitali bez szkolenia.
2. Realizację poszczególnych standardów najczęściej deklarują pracownicy szpitali posiadających tytuł „Szpital Przyjazny Dziecku”:
  - Ponad połowa (57%) placówek posiada specjalne pomieszczenie do odciągania pokarmu wraz z niezbędnym sprzętem.
  - W przypadku 74% placówek z tej grupy przy szpitalu jest dostępna poradnia laktacyjna.
3. Praktycznie wszyscy uczestnicy badania deklarują, że informują matki o korzyściach związanych z karmieniem piersią oraz o tym, jak postępować w ramach problemów z laktacją.
4. W szpitalach, gdzie odbyło się szkolenie laktacyjne częściej informuje się pacjentki o możliwości domowej wizyty położnej/doradcy laktacyjnego.

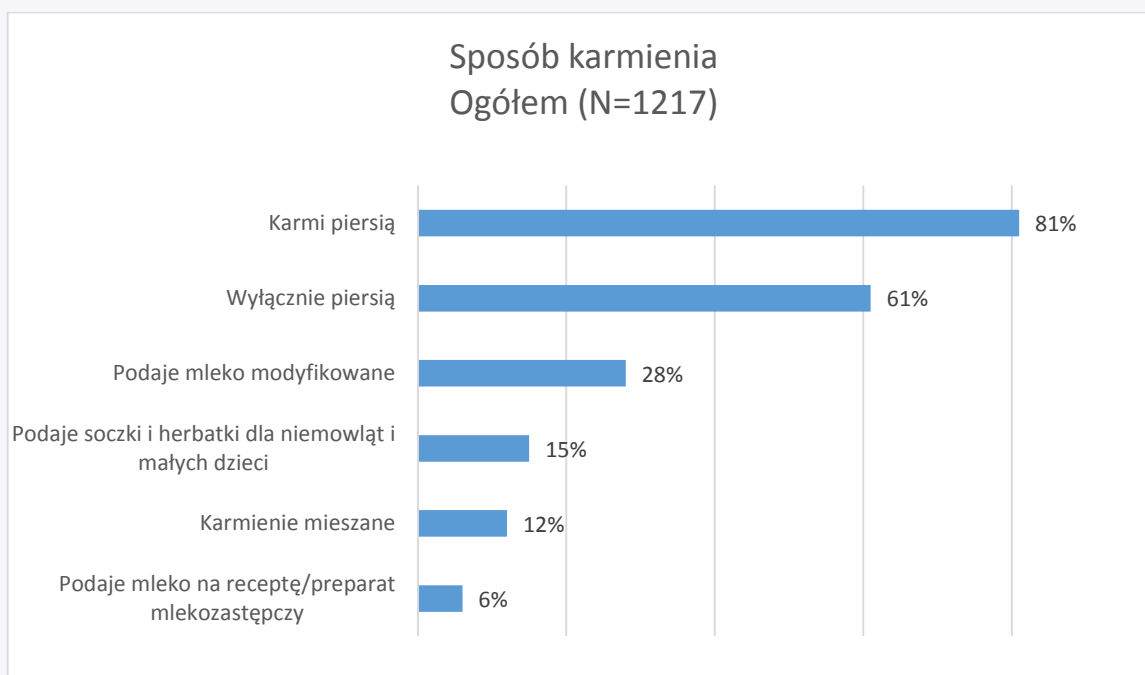
BADANIE OCENIAJĄCE SPOSÓB KARMIENIA NIEMOWLĘCIA DO 2. MIESIĄCA ŻYCIA DZIECKA

Grupa badana

Wykorzystana została baza kontaktów zgromadzonych w trakcie pierwszego, tj. szpitalnego etapu projektu.

ETAP po 2. miesiącu: ankiety skierowano do matek, które po wypisie ze szpitala deklarowały, iż nadal karmią piersią i wyraziły zgodę na dalszy udział w projekcie. Pozwoliło to na zebranie **1217 wywiadów** – co daje nam 72,48 % matek z grupy wyjściowej (n=1679), które wzięły udział w badaniu. Na podstawie przeprowadzonych wywiadów ustalono, że w grupie 1217 matek, które przystąpiły do drugiego etapu badania, 81% deklarowało, że nadal karmi swoje dziecko piersią. Co jest ważne w tej grupie, jedynie 61% matek karmiło swoje dzieci wyłącznie piersią. Odnosząc wyniki do grupy wyjściowej 1679 matek – w 2 miesiącu życia 58% karmi piersią, natomiast wyłącznie 43,5%. Uwzględniając kategorię szpitala, w grupie „Szpitali Przyjaznych Dziecku” odnotowano najwyższy odsetek mam karmiących swoje dziecko w 2. m.ż. wyłącznie piersią.

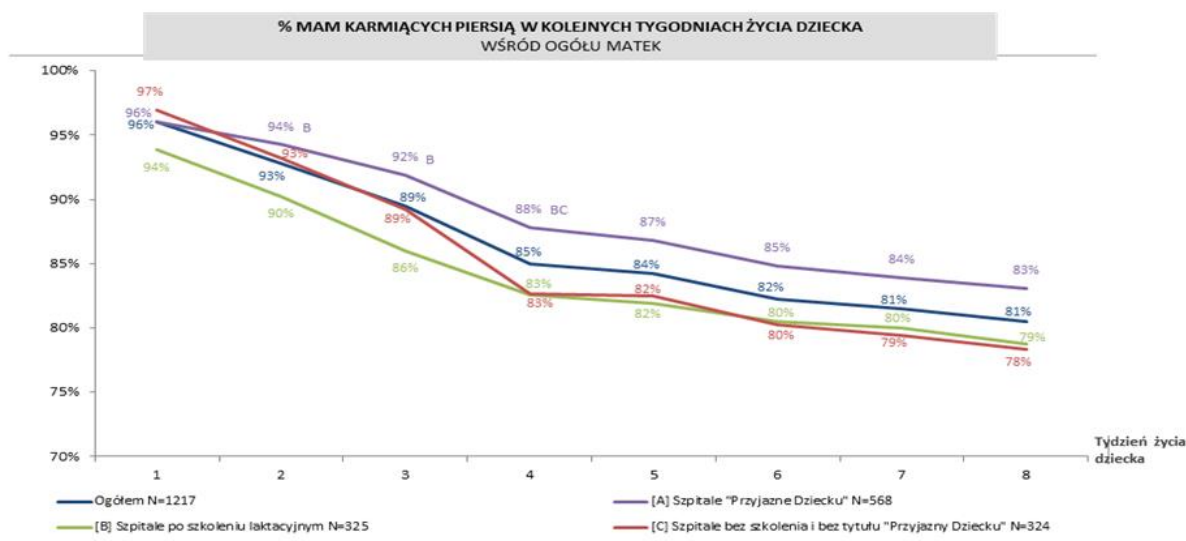
W badanej grupie spośród 1217 – 19% matek nie karmi już piersią tj. N=237. Większość z nich 77% podała, że zakończyła karmienie w ciągu 4 pierwszych tygodni. W 1 tygodniu życia dziecka piersią karmiło 96% wszystkich matek, nie było istotnych różnic w tym zakresie pomiędzy szpitalami. Po upływie 4 tygodni od urodzenia, najwięcej matek karmi piersią w grupie szpitali z tytułem „Szpitala Przyjazne Dziecku” - 88% .

Wykres 6. Sposób karmienia dziecka w 2. miesiącu życia dziecka.

W 1 tygodniu życia dziecka piersią karmiło 96% wszystkich matek, nie było istotnych różnic w tym zakresie pomiędzy szpitalami. Spośród mam, które nie karmią już piersią, większość zakończyła karmienie w ciągu 1 miesiąca życia dziecka. Po upływie 4 tygodni od urodzenia najwięcej matek karmi piersią w grupie szpitali z tytułem „Szpital Przyjazny Dziecku” 88%.

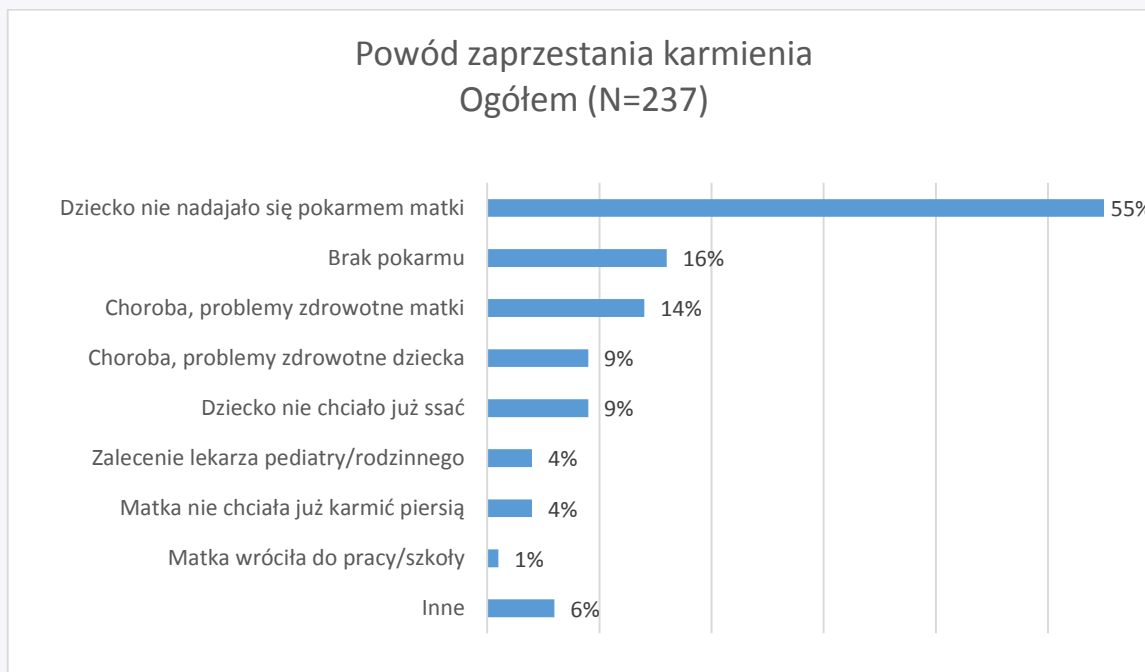
Długość okresu karmienia piersią

Wykres 7. Czas karmienia dziecka po porodzie.

Powody zaprzestania karmienia

Najczęściej wymienianym powodem zakończenia karmienia było nienajadanie się dziecka pokarmem matki.

Wykres 8. Powody zaprzestania karmienia piersią.

Kluczowe wnioski z badania przeprowadzonego po 2. miesiącu życia dziecka

1. 81% dzieci, które ukończyły 2 miesiąc życia jest wciąż karmione piersią. W przypadku ponad 60% niemowląt mleko mamy jest ich wyłącznym pokarmem.

Odnosząc wyniki do grupy wyjściowej 1679 matek, w 2 miesiącu życia 58% karmi piersią, natomiast wyłącznie 43,5%. Spośród mam, które nie karmią już piersią, większość zakończyła karmienie w ciągu 1 miesiąca życia dziecka. Jako główny powód dokarmiania dziecka matki wskazują fakt, że dziecko nie najada się ich pokarmem.

2. Matki rodzące w szpitalach mających tytuł „Szpital Przyjazny Dziecku” dłużej karmią piersią (mniej z nich kończy karmienie piersią w pierwszym miesiącu życia dziecka).
3. Zdecydowana większość matek (84%) podaje niemowlętom witaminy. Jest to przede wszystkim witamina D, często stosowana jest też witamina K.

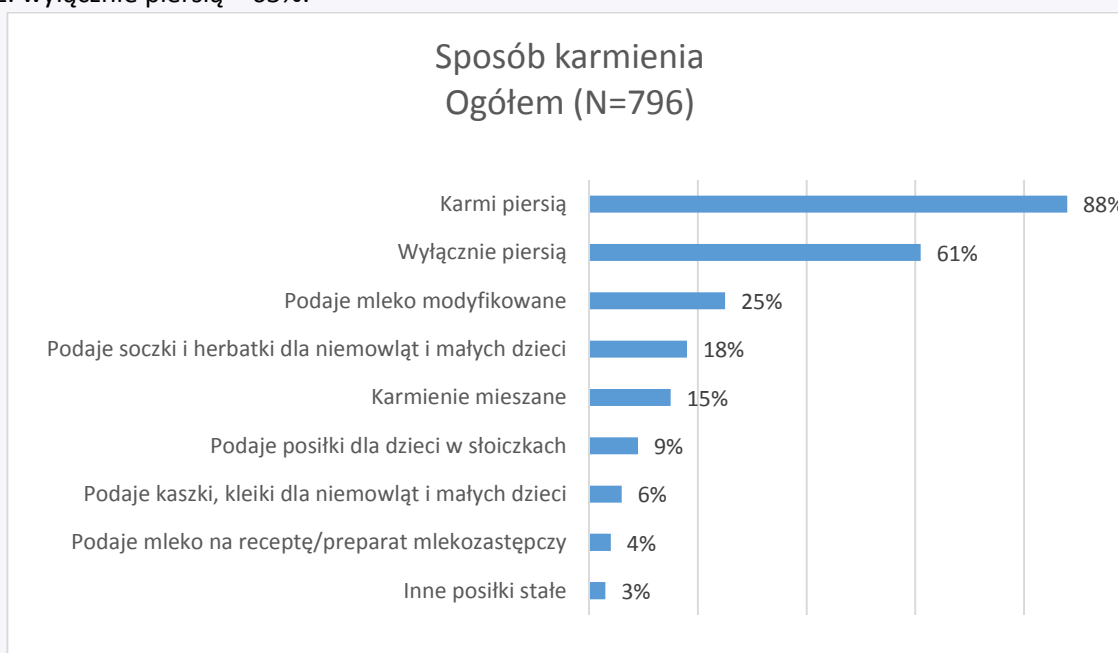
BADANIE OCENIAJĄCE SPOSÓB KARMIENIA NIEMOWLĘCIA DO 4. MIESIĄCA ŻYCIA DZIECKA

Cel i grupa badana

Celem szczegółowym badania po 4. i po 6. miesiącu było monitorowanie przebiegu karmienia piersią, wyłącznego oraz w połączeniu z podawaniem innych posiłków, ustalenia czasu wyłącznego karmienia piersią, powodów wprowadzania do diety innych pokarmów przed ukończeniem 4. m.ż. oraz powodów zaprzestania karmienia naturalnego.

ETAP po 4. miesiącu: ankiety skierowano do matek, które w badaniu po 2. miesiącu życia zadeklarowały, iż nadal karmią piersią i wyraziły zgodę na dalszy udział w projekcie. Pozwoliło to na zebranie **796 wywiadów** - co daje nam 47,4% matek z grupy wyjściowej, które nadal karmiły piersią. Ustalono, że w grupie 796 matek, które przystąpiły do trzeciego etapu badania 88% deklarowało, że nadal karmi swoje dziecko piersią. Odnosząc wyniki do grupy wyjściowej 1679 matek, w 4 miesiącu zaledwie 41% wciąż karmi piersią, natomiast wyłącznie jedynie 28,9%.

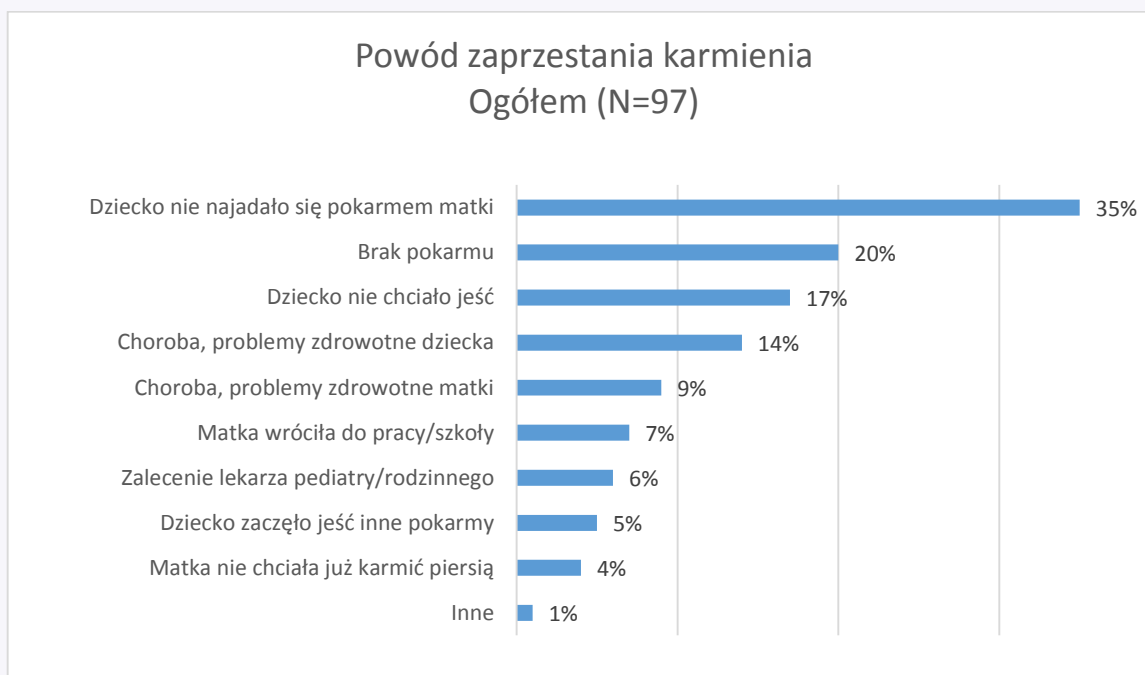
W badanej grupie spośród 796 matek - 12% nie karmi już piersią tj. N=97. 26% z nich podało, że zakończyło karmienie około 8 tygodnia, 55% około 12 tygodnia, a 6% zrezygnowało z karmienia piersią około 16 tygodnia. Średnio kobiety te karmiły piersią 11,2 tygodnia po porodzie. W grupie „Szpitali Przyjaznych Dziecku” odnotowano najwyższy odsetek mam karmiących swoje dziecko w 4. m.ż. wyłącznie piersią – 63%.

Wykres 9. Sposób karmienia dziecka.

Powody zaprzestania karmienia

Najczęściej wymienianym przez matki powodem zaprzestania karmienia było nienajadanie się dziecka pokarmem matki.

Wykres 10. Powody zaprzestania karmienia piersią.

Kluczowe wnioski z badania przeprowadzonego po 4. miesiącu życia dziecka

- Większość mam, które wzięły udział w badaniu po 4. m. ż. nadal karmi piersią 88%, w tym 61% z nich w sposób wyłączny (odnosząc wyniki do grupy wyjściowej 1679 matek, w 4 miesiącu zaledwie 41% karmi piersią, natomiast wyłącznie jedynie 28,9%).
- Wyniki z przeprowadzonych ankiet pokazują, że w 4. miesiącu matki wprowadzają już do diety dziecka inne pokarmy niż pokarm mamy/mleko modyfikowane. Na tym etapie najczęściej rozszerzają dietę dziecka o soki/herbatki 18%, następnie gotowe posiłki w słoiczkach 9%, czy kaszki/kleiki 6%.
- Spośród matek, które zakończyły karmienie piersią w 3-4. miesiącu, najwięcej zakończyło karmienie pod koniec 3. miesiąca. Najczęściej wskazywanym powodem zakończenia karmienia naturalnego było nienajadanie się dziecka pokarmem mamy. Był to też najczęstszy powód wprowadzenia do diety dziecka mleka modyfikowanego
- W 4. miesiącu do 99% wzrosła ilość matek podających dziecku witaminę D.

BADANIE OCENIAJĄCE SPOSÓB ZYWIENIA DZIECKA DO 6. MIESIĄCA ŻYCIA DZIECKA

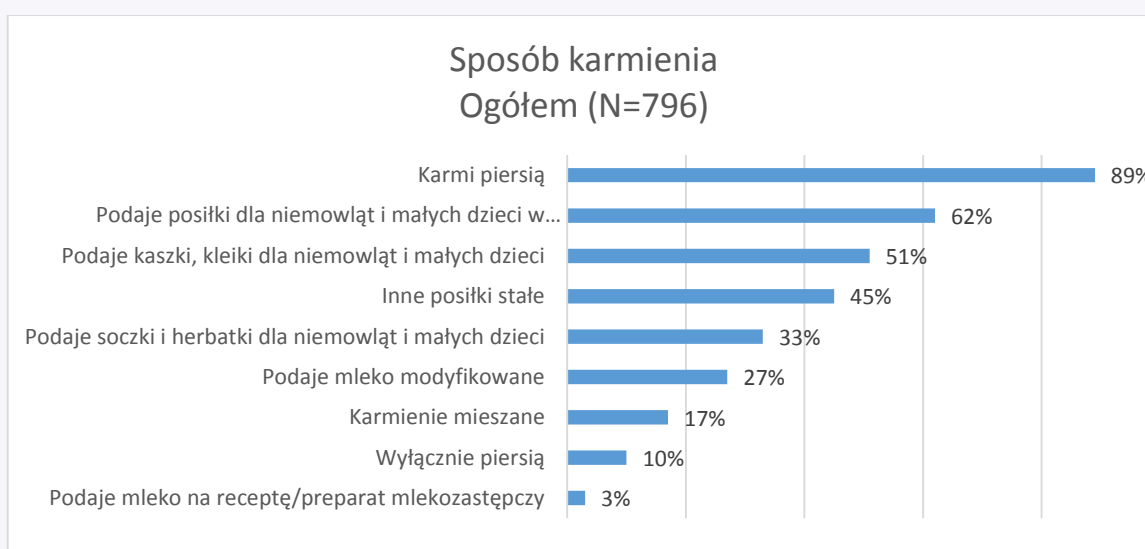
Grupa badana

ETAP po 6. miesiącu: ankiety skierowano do matek, które w badaniu po 4. miesiącu życia zadeklarowały, iż nadal karmią piersią i wyraziły zgodę na dalszy udział w projekcie. Pozwoliło to na zebranie **654 wywiadów** - co daje nam 38,95 % matek z grupy wyjściowej, które nadal karmiły piersią,

a w sposób wyłączny już tylko niespełna 4%. Dane te wskazują, że w Polsce nie są realizowane lub są realizowane w sposób niewystarczający, podstawowe zalecenia WHO odnośnie zasad żywienia niemowląt w pierwszym półroczu życia.

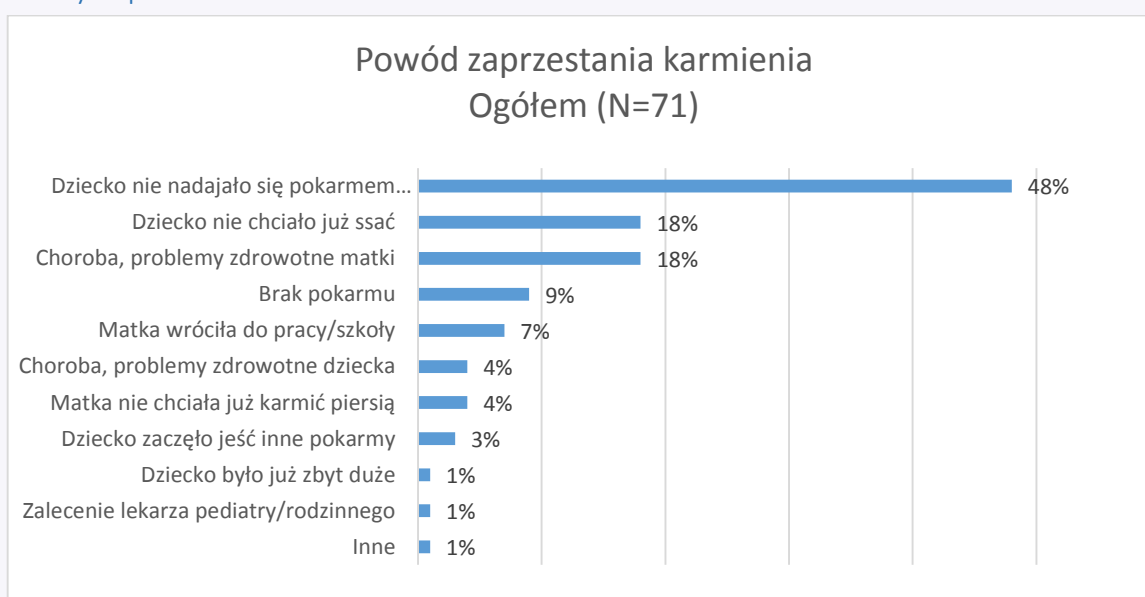
Na podstawie przeprowadzonych wywiadów ustalono, że w grupie 654 matek, które przystąpiły do czwartego etapu badania 89% deklaroowało, że nadal karmi swoje dziecko piersią, ale tylko co dziesiąta z nich w sposób wyłączny. W badanej grupie spośród 654 - 11% matek nie karmi już piersią tj. N=71. 33% z nich zakończyło karmienie około 16 tygodnia, 36% około 20 tygodnia, a 15% zrezygnowało z karmienia piersią około 24 tygodnia. Średnio kobiety te karmiły piersią 19,5 tygodnia po porodzie.

W grupie „Szpitali Przyjaznych Dziecku” odnotowano najwyższy odsetek mam karmiących swoje dziecko w 6. m.ż. wyłącznie piersią – 14%.

Wykres 11. Sposób karmienia dziecka

Powody zaprzestania karmienia

Wykres 12. Powody zaprzestania karmienia piersią.

Kluczowe wnioski z badania przeprowadzonego po 6. miesiącu życia dziecka

1. Po 6. miesiącu życia dziecka większość mam (89%), które wzięły udział w kolejnym etapie badania nadal karmi swoje dziecko piersią, ale tylko co dziesiąta z nich w sposób wyłączny. Jednak jeśli uwzględnić całkowitą liczebność grupy matek, które przystąpiły do badania (1679), to w szóstym miesiącu piersią karmi 38% z nich, a w sposób wyłączny już tylko niespełna 4%. Dane te wskazują, że w Polsce nie są realizowane lub są realizowane w sposób niewystarczający, podstawowe zalecenia WHO odnośnie zasad żywienia niemowląt w pierwszym półroczu życia.
2. Piąty i szósty miesiąc to okres, w którym znacząca grupa matek zaczyna wprowadzać do diety dziecka posiłki stałe. Ponad 60% z nich podaje niemowlętom posiłki w słoiczkach, co druga – kaszki i kleiki, a 45% mam – inne posiłki stałe. Również w tym okresie większa ilość matek podaje dziecku do picia wodę.
3. Najczęstszym powodem zaprzestania karmienia piersią było nienajadanie się przez dziecko pokarmem matki, a rzadziej niż w poprzedniej fali – problemy zdrowotne dziecka.
4. Mimo, że mniejsza grupa mam podaje dzieciom witaminy, to częściej niż w czwartym miesiącu podawane są preparaty wielowitaminowe i witamina C.
5. W piątym i szóstym miesiącu życia dziecka większa liczba mam dopaja dziecko wodą.

BADANIE OCENIAJĄCE SPOSÓB ODŻYWIANIA DZIECKA DO 12. MIESIĄCA ŻYCIA DZIECKA

Grupa badana

ETAP po 12. miesiącu: ankiety skierowano do matek, które w badaniu po 6. miesiącu życia zadeklarowały, iż nadal karmią piersią i wyraziły zgodę na dalszy udział w projekcie. Pozwoliło to na zebranie **411 wywiadów, tj. 24% grupy wyjściowej z pierwszego etapu badania.**

Do ostatniego etapu badania po 12 m.ż. przystąpiło 411 matek, tj. 24% całej grupy badanej. Spośród tej grupy tylko 292 matki podały, że nadal karmią piersią, co stanowi 17% grupy wyjściowej pierwszego etapu badania. Najliczniejsza grupa matek, N =209 (12%), które po 12 m.ż. nadal karmi piersią to matki z grupy „Szpitali Przyjaznych Dziecku”. W grupie badanej 8% matek podawało dziecku mleko modyfikowane, tylko 2% z nich podawało dziecku inne mleko (np. krowie) i niespełna 1% dzieci otrzymywało mleko na receptę/preparat mlekozastępczy. W tej grupie po 12 m.ż. dziecka 292 matki (17%) nadal karmią piersią. 119 matek (7%) zakończyło już karmienie naturalne. Średni czas karmienia tej dla grupy matek (N=119) ogółem wynosił 40,3 tygodnia.

Do badania po 12 m.ż. przystąpiło 411 matek (tj. 24% grupy wyjściowej), po przeanalizowaniu wyników ankiet ustalono, że 119 z nich nie karmi już piersią. Wśród przyczyn zakończenia karmienia piersią najczęściej wskazywaną odpowiedzią była niechęć dziecka do ssania piersi, tę odpowiedź wskazało 46 matek (3%), następnie 24 matki (1%) wskazało powrót do pracy/szkoły, 9 z nich (1%) nienajadanie się dziecka pokarmem mamy.

Kluczowe wnioski z badania przeprowadzonego po 12. miesiącu życia dziecka

1. Większość mam, które wzięły udział w badaniu po 12. m.ż., nadal karmi piersią 292 matki (71%), stanowi to 17% grupy wyjściowej projektu, żadna z nich nie karmi już piersią w sposób wyłączny, co wiąże się z rozszerzeniem diety dziecka.
2. Wyniki z przeprowadzonych ankiet pokazują, że matki wprowadziły już do diety dziecka inne pokarmy niż pokarm mamy/mleko modyfikowane. Na tym etapie najczęściej w diecie dziecka znajdują się poza pokarmem mamy tzw. inne posiłki 23% (379), kaszki/kleiki 19%(319), posiłki dla niemowląt i małych dzieci 16% (261), soki/herbatki 15%(248).
4. W grupie matek, które zakończyły karmienie piersią między 6-12 miesiącem, średni czas karmienia piersią po porodzie wynosił 40,3 tygodnia. Najczęściej wskazywaną przyczyną zakończenia karmienia naturalnego w tym etapie badania było nienajadanie się dziecka pokarmem mamy, niechęć do ssania piersi, powrót do pracy/szkoły.
5. W badaniu oceniono również częstotliwość karmień w ciągu doby i średnio w grupie badanej matki karmiły 5-6 razy, oznacza to, że kobiety mają coraz większą wiedzę na temat zaleceń ekspertów oraz stosują zasady schematu żywienia niemowląt.
6. W 12. miesiącu zmniejszyła się liczba matek podających dziecku witaminę D, częściej podawana jest witamina C i preparaty wielowitaminowe. Większy odsetek mam podaje dziecku do picia wodę.